

Charita jako třetí sektor společnosti v Polsku

Wiesław Przygoda

Úvod

V zemích s ustálenou demokracií funguje rozdělení veřejných aktivit na tři sektory. Podle této typologie je prvním sektorem společnosti veřejná správa a bývá také označován jako sektor státu nebo vlády. Druhý sektor je někdy nazýván jako soukromý nebo ekonomicko-hospodářský a jedná se o sféru obchodu. Sem spadají firmy, instituce a organizace, jejichž činnost je zaměřena na vytváření zisku. Třetí sektor bývá označován jako občanský a skládá se z různorodých institucí a organizací, které nejsou nastaveny na vytváření zisku (*non-profit*), ale na uspokojování potřeb svých členů nebo realizaci společensky prospěšných cílů. Typická instituce třetího sektoru je vytvořena jako spontánní iniciativa zdola, tedy jako odezva na pocíťované sociální potřeby nebo problémy, které čekají na své řešení. Důležitým faktorem vzniku takové iniciativy je obvykle to, že v určité oblasti společenského života zcela chybí nebo je neakceptovatelná forma činnosti státního nebo soukromého sektoru.¹

V průběhu staletí se v Polsku ustanovily různé typy organizací, sdružení a nadací třetího sektoru, které spojuje dobrovolná a nezištná sociální angažovanost dobrovolníků, tedy soudobých volonterů. V současnosti k jednomu z předních a dobře rozeznatelných organizací třetího sektoru v Polsku přináší Charita. Ve dnech 5. – 10. 12. 2014 proběhl výzkum veřejného mínění realizovaný výzkumnou agenturou TNS OBOP. Výsledky ukázaly, že 58 % dospělých Poláků vnímá Charitu jako nejznámější dobročinnou organizaci v Polsku. Pokud by si měli vybrat organizaci, které by pravidelně posílali finanční podporu, pak 43 % respondentů by zvolilo právě Charitu.² Ukazuje to na skutečnost, jak velké důvěře se v polské společnosti Charita těší při plnění svých úkolů na národní, diecézní a farní úrovni. Problém této studie je možné vyjádřit v otázce: jak vypadá právní a organizační situace Charity jakožto subjektu třetího sektoru v Polsku?

1. Historicko-právní podmínky charitativní činnosti v Polsku

Po celá staletí existuje v Polsku tradice sociální a charitativní práce, která se projevuje ve vzájemné pomoci a v zapojení do řešení problémů druhých. Osoby jednající sociálně byly obvykle označovány jako sociální pracovníci nebo altruisté. Přičemž termín „dobrovolník“ byl až do 20. století neznámý a nepoužíval se.³ Nicméně již od ustanovení polského státu v 10. století a od vzniku církevních struktur v polských zemích se postupně rozvíjela charitativní činnost. Prvními propa-

1 Tadeusz KAMIŃSKI, Kościół i trzeci sektor, *Trzeci Sektor. Kwartalnik o problematyce społeczeństwa obywatelskiego* 15/2008, s. 7–9.

2 Srov. Działanie bez rozgłosu – wyniki badań TNS OBOP, *Caritas* 1/2015, s. 19.

3 Srov. Beata GOCKO, Aspekt społeczno-prawny wolontariatu w III Rzeczypospolitej Polskiej, *Seminare* 24/2007, s. 356.

gátory charitativní pomoci byli králové, knížata a biskupové. V průběhu času se do charitativní činnosti zapojily řeholní řády, diecézní kněžstvo i laici. Jednalo se především o péči o nemocné, tělesně postižené a sirotky. Tato činnost byla inspirována trendy, které pak převládaly i v jiných zemích křesťanské Evropy.⁴ Postupem času se institucí sociální pomoci ze strany řádů stal špitál, který byl chápán jako dům péče o ubohé, nemocné, lidi bez domova a poutníky. Ze 14. století se dochovaly zmínky o laicích, kteří v této době na principu dobrovolnictví vykonávali nezištnou službu v leprosariích zřizovaných řeholními řády.⁵

Po získání nezávislosti v roce 1918 byla charitativní činnost v Polsku vykonávána volně a to různými institucemi. Mezi hlavní animátory této činnosti patřily řeholní řády, dobročinné spolky, Jednota Charity s národním ústředím a diecézními jednotami Charity a nová laická sdružení, a zvláště od roku 1929 Katolická akce, od roku 1930 Apoštolát nemocných, Mariánské sodality a tzv. třetí řády. Všechny tyto subjekty sdružovaly pracovníky s křesťanskou inspirací, a pokud použijeme současnou terminologii, zapojovaly se dle zásady dobrovolnictví do sociální činnosti a charitativní pomoci.

Po Druhé světové válce se společensko-politická situace v Polsku radikálně změnila, což mělo vliv na sociální angažovanost obyvatelstva. Rozhodnutím polských komunistických orgánů byla v roce 1950 Národní centrála Charity stejně jako diecézní jednoty Charity společně s jejich majetkem předány pod správu komunistickou vládou kontrolovaného Sdružení laických katolíků „Charita” („Caritas“). Tento akt byl proveden proti vůli polské římskokatolické církve. Brutální akce komunistických úřadů byla doprovázena širokou propagandistickou kampaní, která odsuzovala stávající vedení Národní centrály Charity. S ohledem na nastalou situaci a neúčinnost protestů ze strany římskokatolické církve rozhodli polští biskupové s lítostí na svém plenárním zasedání 30. ledna 1950 v Krakově o pozastavení činnosti církevní Charity.⁶ Nemožnost činnosti v rámci Charity nutila polskou církev k hledání alternativních forem realizace charitativní funkce.⁷

Situace výrazných omezení charitativní činnosti římskokatolické církve v Polsku z důvodu administrativních překážek ze strany komunistických úřadů trvala až do konce osmdesátých let 20. století a negativně se projevila na sociální angažovanosti katolíků. Na druhou stranu komunistické úřady nutily občany do společných činností, které byly organizovány z ideologických příčin především o nedělích a církevních svátcích. Tyto akce byly doprovázeny ateistickou indoktrinací, jejich povinný charakter a často špatná organizace či nesmyslnost realizovaných projektů vedly přímo k devalvaci společenské angažovanosti občanů.

V roce 1980 vzhledem k celospolečenskému dění vyvolanému Nezávislými samosprávnými odbory „Solidarita” mírně vzrostlo povědomí o potřebě společenské angažovanosti Poláků. Bohužel toto náhle propuknuté společné národní nadšení bylo potlačeno tak říkajíc v zárodku stanným právem, které 13. prosince 1981 v celé zemi zavedl gen. Wojciech Jaruzelski. Ačkoli se po přerušení a později i celkovém zrušení stanného práva v Polsku objevovalo stále více symptomů drolícího se totalitního systému a stále více a více vlašťovek svobody, cesta k plné demokracii byla ještě

4 Viz Wiesław PRZYGODA, Rozwój działalności charytatywnej Kościoła w Polsce, in: *Teologia pastoralna*, ed. Ryszard KAMIŃSKI, Lublin: Atla 2, 2000, díl 1, s. 468–471.

5 Maria BOCHENSKA-SEWERYN, Kościół katolicki w Polsce a opieka społeczna, in: *Sektor pozarządowy w zmieniającym się społeczeństwie*, ed. Brunon SYNAK – Mirosław RUZICA, Gdańsk – Indianapolis: Uniwersytet Gdański, Instytut Filozofii i Socjologii, Indiana University Center on Philanthropy, 1996, s. 125.

6 Viz Dominik ZAMIATAŁA, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945-1950*, Lublin: KUL, 2000, s. 285–329.

7 Na národní úrovni převzala Komise polského episkopátu pro charitu po Národní centrále Charity všechny úkoly z hlediska koordinace a inspirace charitativní činnosti. Tehdejší předseda komise kardinál A. S. Sapięha uvedl, že v této situaci musí církev v Polsku vykonávat charitativní činnost ve jménu křesťanského milosrdenství jako součást běžné pastorace a založit ji na struktuře diecézí a farností, která je pro církev přirozená. Viz Czesław DOMIN, *Doświadczenia Komisji Charytatywnej Episkopatu w latach 1980-1987 przygotowaniu do wznowienia działalności kościelnej „Caritas” w Polsce*, Wiadomości Charytatywne 38 (1988), č. 4, s. 17.

daleká. Proto se v tomto společensko-kulturním kontextu nemohlo dobrovolnictví do počátku devadesátých let 20. století v Polsku svobodně rozvíjet a bylo fenoménem objevujícím se v mnohem menším měřítku než v západních zemích.⁸

Nové možnosti rozvoje neziskových aktivit se v Polsku objevily po převratu v roce 1989 a po společensko-politických změnách, které proběhly na počátku posledního desetiletí 20. století. Přes četné potíže a velký odpor začala polská společnost budovat demokracii a prosperitu na třech pilířích: volném tržním hospodářství, které je zastoupeno přes sektor obchodu; demokraticky zvolených orgánech veřejné správy, kam patří členové parlamentu, představitelé různých stupňů samosprávy a vládní úředníci; a dobrovolných občanských institucích, které tvoří třetí sektor.⁹ Nový společensko-politický systém přispěl ke vzniku četných nevládních neziskových organizací¹⁰ a společenských iniciativ nezávislých na státních orgánech, což opět oživilo společenskou aktivitu občanů a přispělo k rozvoji dobrovolnictví.

I když i v období komunismu v Polsku fungovaly tzv. společenské organizace, nebyly „nevládní“, neboť byly financovány ze státního rozpočtu a byly kontrolovány státními službami. Teprve organizace a sdružení registrované po roce 1989 se fakticky staly nevládními, protože jejich registraci se nadále zabývaly obecné soudy, cíle a směrnice byly pouze zaznamenány ve stanovách a nepocházely od orgánů státní správy. Nové organizace byly vedeny k tomu, aby ve své činnosti prosazovaly zásadu „neziskovosti“ (*non profit*). Znamenalo to, že veškerý zisk pocházející z dobročinných akcí, veřejné prostředky získané pro sociální účely a také z hospodářské činnosti organizace musí být použity pro realizaci jejich statutárních cílů, které mají nést užitek v sociální oblasti. V žádném případě není možné získané prostředky rozdělit mezi členy nebo zakladatele nevládní organizace.¹¹ Tímto způsobem se neplacená práce dobrovolníků stala hybnou silou rozvoje nevládních organizací,¹² které skrze své sociální aktivity podporovaly nové zájemce, aby se zapojili do dobrovolnictví.

2. Právní základ pro fungování církevních institucí v systému sociálního zabezpečení v Polsku

V polském systému sociálního zabezpečení se setkávají instituce všech tří sektorů: veřejného, tržního i nevládního (civilního). Ve veřejném sektoru fungují vládní a samosprávné instituce. Ministerstvo práce, rodiny a sociálních věcí řídí a dohlíží na provádění státní politiky. V různých

8 Slabá dynamika rozvoje dobrovolnictví v Polsku před rokem 1989 měla několik příčin. Za prvé z důvodu přerušení v období vlády komunismu chyběla tradice dobrovolnictví, která by byla předávána z generace na generaci. Druhým důvodem byla chudoba polské společnosti, která byla nucena se soustředit na hledání způsobů, jak uspokojit základní životní potřeby a na uspokojení potřeb vyšších, společenských se obvykle již nedostávalo času ani sil. A konečně třetím důvodem byla nízká informovanost o způsobech a prostředcích sociální práce. Srov. Beata GOCKO, *Aspekt społeczno-prawny wolontariatu w III Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 358.

9 Zbigniew WEJCMAN, *Świadczenie usług społecznych. Poradnik dla liderów sektora pozarządowego działaczy samorządowych*, Varšava: BORIS, 2000, s. 9.

10 Nevládní organizace bývají nazývány třetím sektorem a to vedle vládních institucí a podnikatelského sektoru, volného trhu, podnikání. Nevládní organizace, na rozdíl od orgánů veřejné správy a podobně jako podnikání, jsou soukromé a jsou vytvořeny z podnětu svých zakladatelů, ale na rozdíl od podnikání a podobně jako orgány veřejné správy, jednají nikoli v soukromém, ale ve veřejném zájmu. Zejména v mezinárodní komunikaci je stále populárnější jiný název pro nevládní organizace – NGO (jedná se o zkratku z anglického *non-governmental organization*). Viz © Co to jest trzeci sektor? (online), dostupné na: [www.http://osektorze.ngo.pl](http://osektorze.ngo.pl), citováno dne 6. 10. 2016.

11 Srov. Beata GOCKO, *Aspekt społeczno-prawny wolontariatu w III Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 358.

12 K prosinci 2014 bylo v Polsku registrováno zhruba 17 000 nadací a 100 000 sdružení. Odhaduje se, že přibližně 80 000 nadací a spolků je aktivních. Pouze 8 000 z těchto subjektů má status veřejně prospěšné společnosti, který opravňuje k získávání 1 % daně z příjmu fyzických osob (PIT). V roce 2014 okolo dvanácti milionů osob poslalo veřejně prospěšným společnostem v rámci 1 % daně z příjmu fyzických osob více než 500 polských zlotých. Srov. © PORTAL ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH (online), dostupné na: <http://fakty.ngo.pl>, citováno dne 19. 10. 2016.

úřadech vojvodství fungují oddělení sociální politiky. Řadu úkolů spadajících do oblasti sociální politiky státu provádí samospráva na úrovni vojvodství, okresů a obcí. Instrukce tržního sektoru, kterými jsou komerční subjekty, plní úkoly v oblasti nepřetržité péče o osoby se zdravotním postižením, nemocné nebo seniory. Pokud chtějí komerční subjekty provozovat stacionář se stálou péčí, musí splňovat předepsané standardy a získat povolení od vojvody. Stále více úkolů v oblasti sociální péče v Polsku vykonávají nevládní organizace. Jsou to především instituce, sdružení a nadace, které pracují na principu neziskových organizací. Provozují svoji činnost na zásadě neziskovosti. Své místo v tomto sektoru nachází také instituce římskokatolické církve.¹³

Po Druhém vatikánském koncilu změnila římskokatolická církev svou vizi vztahů se státem jakožto politickým společenstvím. Církev rezignovala na středověkou právní vizi homogenního státu s ohledem na vyznání a uznala skutečnost pluralitní společnosti.¹⁴ V rámci pluralismu římskokatolická církev koexistuje s jinými náboženskými společenstvími a státními institucemi a vzdala se požadavků jakýchkoli privilegií. Ve vztazích se státem se církev snaží respektovat tři principy: a) princip respektování svobody svědomí a náboženského vyznání, b) zásadu vzájemného respektování autonomie státu a církve, c) zásadu spolupráce státu a církve pro společné dobro lidí.¹⁵

V současné době polský stát zaručuje občanům svobodu svědomí a římskokatolické církvi respektování nezávislosti a autonomie na základě konkordátu se Svatým stolcem (1993) a polské ústavy (1997). Zákon ze 17. května 1989 *O vztahu státu k Římskokatolické církvi v Polské republice* (v souladu s pozdějšími změnami) normalizuje celou řadu oblastí spolupráce státu a římskokatolické církve pro dobro občanů Polska. Ve světle polského práva má církev celkově i její organizační jednotky zajištěnou právní subjektivitu. Církev má celkovou svobodu v organizaci svých struktur a v obsazování církevních úřadů, rovněž i v oblasti vyučování, kultu a misijní, sociální a charitativní činnosti. Církev je oprávněna vyučovat náboženství ve školách a provozovat vlastní katolické školy ve všech stupních: od předškolních zařízení až po vysoké školy. Stejně tak má právní základ pastorační činnost v armádě, věznicích, výchovných zařízeních, nemocnicích a ústavech sociální péče. Navíc může církev zřizovat sdružení, nadace, budovat kostely a kláštery a mít své vlastní sdělovací prostředky. Manželství uzavřené v římskokatolické církvi je na základě konkordátu uznáno státem. Podobné právní předpisy mají v Polsku i další církve a náboženské společnosti.

Výše zmíněný zákon ze 17. května 1989 *O vztahu státu k Římskokatolické církvi v Polské republice* definuje rozsah charitativní činnosti římskokatolické církve následujícím způsobem: „Charitativní a pečovatelská činnost církve zahrnuje především: 1) vedení institucí pro sirotky, seniory, osoby tělesně nebo mentálně postižené a další kategorie osob, které potřebují péči; 2) vedení nemocnic a dalších zdravotnických zařízení a lékáren; 3) organizování pomoci při ochraně mateřství; 4) organizování pomoci sirotkům, osobám postiženým přírodními katastrofami a epidemiemi, válečným obětem, rodinám nacházejícím se v obtížné materiální nebo zdravotní situaci i jednotlivcům a to včetně zbavených svobody; 5) vedení jeslí, mateřských školek, ubytoven a azylových domů; 6) pomoc při zajištění rekreace pro děti a mládež nacházející se v nouzi; 7) prosazování myšlenky pomoci bližním a sociálních postojů, které to podporují; 8) zahraniční pomoc obětem živelních katastrof a osobám nacházejícím se ve zvláštní nouzi” (čl. 39).

Následně zákon z 12. března 2004 *O sociální péči*¹⁶ stanoví, že státní orgány i místní samosprávy

13 Srov. Tadeusz KAMIŃSKI, Instytucje kościelne w polskim systemie pomocy społecznej, in: *Praca socjalna w organizacja pozarządowych. Z problemów działania i kształcenia*, ed. Barbara KROMOLICKA, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, 2005, s. 111–121.

14 *Gaudium et spes* 76.

15 Józef KRUKOWSKI, Kościelne prawo publiczne w Europie i Polsce, in: *Kościół w życiu publicznym. Teologia polska i europejska wobec nowych wyzwani*, Lublin: KUL, 2004, díl 1, s. 415.

16 *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* 2004, č. 64, pol. 593.

mohou zadávat úkoly z oblasti sociální pomoci mezi jinými „právníckým osobám a organizačním jednotkám působícím na základě předpisů o vztahu státu vůči Římskokatolické církvi v Polské republice, vztahu státu vůči jiným církvím a náboženským společnostem a na základě záruky svobod svědomí a náboženského vyznání, když mezi cíle definované v jejich statutech patří vykonávání činností v oblasti sociální péče” (čl. 25, odst. 1, bod 2). Tyto subjekty mohou nejen plnit úkoly v oblasti sociální péče, když se zúčastní soutěže nabídek, ale mohou přijít s takovou nabídkou z vlastní iniciativy (čl. 27, odst. 1). Každý subjekt přijímající pověření k realizaci zadání, což se týká také církevních institucí, se zavazuje k plnění úkolu v rozsahu a za podmínek stanovených ve smlouvě, zadavatel je povinen poskytnout specifické finanční prostředky ve formě grantu (čl. 33, odst. 1). Získaná dotace nemůže být využita k jiným cílům. Takto zákon o sociální péči umožňuje provozovat ústavní péči církevními institucím, které jsou zapojeny do provozu systému a financování sociální péče v Polsku.

Důležitým základem pro činnost církevních institucí ve třetím sektoru je zákon ze 13. června 2003 *O sociálním zaměstnávání*.¹⁷ Zákon popisuje zásady sociální práce a vztahuje se „zejména na: 1) bezdomovce realizující individuální plán upuštění od bezdomovectví, ve smyslu předpisů o sociální pomoci; 2) závislé na alkoholu; 3) závislé na drogách nebo na jiných omamných látkách; 4) psychicky nemocné ve smyslu předpisů o ochraně psychického zdraví; 5) dlouhodobě nezaměstnané ve smyslu předpisů o podpoře zaměstnanosti a institucích na trhu práce; 6) propuštěné z vězení, kteří mají problémy s integrací do prostředí, ve smyslu předpisů o sociální péči; 7) uprchlíky realizující individuální integrační program, ve smyslu předpisů o sociální péči; 8) osoby se zdravotním postižením, ve smyslu předpisů o pracovní a sociální rehabilitaci a zaměstnanosti osob se zdravotním postižením, které podléhají sociálnímu vyloučení a s ohledem na svou životní situaci nejsou schopny vlastním úsilím uspokojit svoje základní životní potřeby a jsou v situaci, která zapříčiňuje chudobu a zamezuje nebo omezuje zapojení do pracovního, společenského a rodinného života” (čl. 1, odst. 2).

Podle tohoto zákona mohou veřejně prospěšné organizace, což zahrnuje také církevní instituce s takovýmto statutem, zakládat a provozovat centra sociální integrace (čl. 3, odst. 2) a organizovat sociální družstva zaměstnávající s finanční podporou samosprávy osoby sociálně vyloučené nebo ohrožené sociálním vyloučením (čl. 16, odst. 1). V letech 2004–2014 bylo v Polsku zřízeno přibližně 370 sociálních družstev, která dala zaměstnání více než 1 600 osobám se zdravotním postižením, bezdomovcům nebo osobám ohroženým sociálním vyloučením. V rámci programu rozvoje sociální ekonomiky v Polsku byla v období 2014–2020 ve státním rozpočtu vyhrazena jedna miliarda a čtyři sta miliónů polských zlotých s cílem vytvořit 35 000 pracovních míst v tomto sektoru.¹⁸ Organizace třetího sektoru mohou také vést kluby sociální integrace, jejichž činnost má mimo jiné za cíl sociální a pracovní reintegraci prostřednictvím hledání práce a přípravy nezaměstnaných na jejich pracovní zapojení na volném trhu (čl. 18).

3. Právní kodifikace statutu dobrovolníka a veřejně prospěšných organizací v Polsku

Rok 2001 byl Organizací spojených národů vyhlášen Světovým rokem dobrovolnictví, což zintenzivnilo zájem veřejnosti o dobrovolnickou činnost. Nejen v Polsku se téma dobrovolnictví objevovalo častěji v médiích a také státní správa a samospráva mu věnovala zvýšenou pozornost. Také

¹⁷ *Dziennik Ustaw 2003*, č. 122, pol. 1143.

¹⁸ Jakub SUKIENNIK, *Spółdzielnie socjalne – dobry początek*, *Caritas 1/2015*, s. 18.

zákonodárcům bylo stále jasnější, že společně s rozvojem dobrovolnictví bude potřeba přijmout v této oblasti patřičné zákonné úpravy. Dlouhou dobu nemělo dobrovolnictví v Polsku regulované právní postavení. První právní předpisy upravující poskytování služeb na základě dobrovolnictví se objevily v zákoně z 29. listopadu 1990 *O sociálním zabezpečení*¹⁹ a v *Narřízení ministra práce a sociální politiky ve věci výchovných a opatrovnických středisek z 1. září 2000*.²⁰ Zmiňované právní akty upravily zapojení dobrovolníků pouze v centrech péče o děti a v rodinné pěstounské péči. Stále ovšem zůstávaly široké oblasti sociální práce, jako například nemocnice, rehabilitační centra pro osoby se zdravotním postižením, hospice, kulturní centra, dobrovolnická centra, charitativní instituce, ekologické organizace atd., ve kterých bylo velmi zapotřebí dobrovolnické práce, a stále pro ně chyběly komplexní právní úpravy.

Po intenzivním připomínání této skutečnosti ze strany polských nevládních organizací se dobrovolnictví stalo v roce 2002 tématem jednání polského parlamentu. Po roce diskuzí a práce v parlamentních výborech Sejm Polské republiky 24. dubna 2003 schválil *Zákon o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví*²¹ a *Prováděcí předpisy zákona o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví*.²² Oba právní akty zavedly systémové změny ve fungování občanské společnosti a mají velký význam při budování demokracie v Polsku.²³

Zákon o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví, který vešel v platnost 29. června 2003 a jeho poslední novelizace proběhla 12. března 2010, definuje právní postavení dobrovolníka a organizační i formální aspekty jeho činnosti. V souladu s čl. 2 odst. 3 zákona je dobrovolníkem fyzická osoba, která dobrovolně a bez nároku na odměnu vykonává službu v souladu se zásadami veřejně prospěšné činnosti, tedy společensky užitečné činnosti, provozované nevládními organizacemi v oblasti veřejných úkolů. Podle zákona není dobrovolníkem osoba provádějící službu pouze pro nevládní organizace, ale také pro orgány veřejné správy a podřízené jednotky, s výjimkou hospodářské činnosti (čl. 42). Člen sdružení může vykonávat službu jako dobrovolník i ve sdružení, jehož je členem.

Zákon zdůrazňuje, že dobrovolníci zapojení do obecně prospěšné činnosti musí být kvalifikováni pro daný typ a rozsah poskytovaných služeb, pokud povinnost takovéto kvalifikace a splnění příslušných požadavků vyplývá ze zvláštních předpisů (čl. 43). Služby by měly být vykonávány na základě podmínek stanovených v dohodě mezi dobrovolníkem a subjektem, který využívá jeho služeb. Dohoda by měla obsahovat ustanovení o možnosti jejího rozvázání (čl. 44, odst. 1). Pokud jsou dobrovolnické služby vykonávány déle než 30 dní, pak dohoda musí být písemná (čl. 44, odst. 4). Na žádost dobrovolníka je druhá strana povinna písemně potvrdit obsah dohody i pro kratší časový závazek, jakož i předložit písemné vyjádření o dobrovolníkem vykonávaných službách (čl. 44, odst. 2 a 3).

Podle zákona z 24. dubna 2003 dobrovolník není pracovníkem ve smyslu předpisů pracovního práva, v souvislosti s tím druhá strana využívající jeho služeb není jeho zaměstnavatelem. Nicméně v některých oblastech je postavení dobrovolníka popisováno analogicky ke statutu pracovní-

19 *Dziennik Ustaw* 1998, č. 64, pol. 414. Tento akt byl zrušen novým zákonem o sociální péči z 12. března 2004.

20 *Dziennik Ustaw* 2000, č. 80, pol. 900. Aktuálně platné nařízení ministerstva práce a sociální politiky z 14. února 2005 týkající se výchovných a opatrovnických středisek, *Dziennik Ustaw* 2005, č. 37, pol. 331.

21 *Dziennik Ustaw* 2003, č. 96, pol. 873 [změny z 12. března 2010, *Dziennik Ustaw* 2010, č. 28, pol. 146].

22 *Dziennik Ustaw* 2003, č. 96, pol. 874. Tento právní akt změnil pravidla dvaceti zákonných předpisů za účelem jejich přizpůsobení ustanovením *Zákona o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví*.

23 Viz Hubert IZDEBSKI, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*. Komentarz, Varšava: Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, 2003; Henryk CIOCH, *Organizacje pożytku publicznego i wolontariat – nowe regulacje prawne*, Rejent 10/2003, s. 11–26; Radosław SKIBA, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Varšava: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, 2004; Artur GLUZIŃSKI, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Varšava: Difin, 2005; Jerzy KOPYRA, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie: komentarz*, Varšava: C. H. Beck, 2005.

ka.²⁴ Subjekt využívající jeho služeb má mimo jiné povinnost informovat dobrovolníka o zdravotních a bezpečnostních rizicích, která jsou spojena s výkonem služby a se zásadami ochrany před ohrožením. Navíc má dobrovolníkovi zajistit bezpečné a hygienické podmínky pro vykonávání jeho služby, v případě potřeby také vhodné osobní ochranné pomůcky. Subjekt využívající služeb dobrovolníka je povinen hradit náklady spojené se služebními cestami a diety stejně jako v případě zaměstnance (čl. 45, odst. 1, bod 1 až 3). Kromě těchto jmenovaných závazků může subjekt využívající dobrovolnickových služeb hradit také jiné nezbytné výdaje dobrovolníka, které souvisí s výkonem služeb pro příjemce, zejména se jedná o náklady na školení nezbytného k výkonu služeb uvedených v dohodě (čl. 45, odst. 2 až 3).

Zákon o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví stanoví dobrovolníkům, kteří vykonávají službu v období delším než 30 dní, náhrady v případě nehody na základě zvláštních předpisů²⁵ a to za předpokladu, že existuje písemná dohoda mezi provozovatelem a dobrovolníkem poskytujícím pomoc (čl. 46, odst. 2). Při výkonu služby během období, které je kratší než 30 dní, je subjekt využívající služeb dobrovolníka povinen poskytnout mu pojištění proti následkům úrazu (čl. 46, odst. 3). Dobrovolník může mít nárok na zdravotní péči, ovšem na základě zásad stanovených v předpisech týkajících se zdravotních služeb financovaných z veřejných prostředků (čl. 46, odst. 1). Kromě toho mu subjekt využívající dobrovolnickových služeb může zajistit pojištění občansko-právní zodpovědnosti za škody vzniklé během výkonu služby (čl. 46, odst. 6).

Zmiňovaný zákon uvádí různé veřejné úkoly, které mohou být realizovány prostřednictvím nevládních organizací (čl. 4, odst. 1). V souladu s výše zmiňovaným zákonem o veřejně prospěšné činnosti mohou být tyto úkoly prováděny, vedle dalších nevládních organizací, také prostřednictvím právnické osoby a administrativní jednotky římskokatolické církve. V souladu s posláním církve jsou především následující veřejné úkoly:

- sociální pomoc rodinám a osobám v těžké životní situaci;
- činnost pro pracovní i sociální integraci a reintegraci osob ohrožených sociálním vyloučením;
- charitativní činnost;
- činnost pro osoby se zdravotním postižením;
- činnost pro osoby v seniorském věku;
- uchování a šíření národních tradic;
- ochrana a podpora zdraví;
- podpora zaměstnanosti a pracovní aktivizace nezaměstnaných osob;
- školství, vzdělání, osvěta a výchova;
- cestování a rekreace dětí a mládeže;
- kultura, umění a ochrana kultury a umění;
- propagace tělovýchovy a sportu;
- prevence závislostí a sociálně patologických jevů;
- pomoc obětem katastrof, živelních pohrom, ozbrojených konfliktů;
- podpora a organizace dobrovolnictví.

Podle zákona z 23. dubna 2003 mohou církevní právnické osoby žádat o udělení statutu obecně prospěšné společnosti. Za tímto účelem musí splňovat požadavky vztahující se na veřejně pro-

24 Srov. Beata GOCKO, *Aspekt społeczno-prawny wolontariatu w III Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 363.

25 Zákon ze dne 30. října 2002 o náhradách v případě úrazů nebo nemocí z povolání vzniklých za specifických okolností (*Dziennik Ustaw* 2002, č. 188, pol. 1674 s pozdějšími změnami).

spěšné společnosti s ohledem na čl. 20 zmiňovaného zákona a být zapsány do Národního soudního rejstříku. Zápis se provádí způsobem a za podmínek stanovených v zákoně z 20. srpna 1997 o Národním soudním rejstříku.²⁶ Zápis má konstitutivní charakter, to znamená, že bez tohoto zápisu se nemůže žádná nevládní organizace odvolávat na tento status a to i přesto, že splňuje všechny podmínky stanovené v zákoně. Subjekt, který splňuje zákonem stanovené podmínky, není povinen získat status obecně prospěšné společnosti. Rejstříkový soud ale nemůže udělit takový status jen na základě své úřední pravomoci. Jestliže nějaká organizace chce získat statut obecně prospěšné společnosti, musí podat žádost o zápis na příslušný okresní soud, na kterém funguje oddělení Národního soudního rejstříku.²⁷

Status organizace s veřejně prospěšnou činností vede k osvobození od daně z příjmů právnických osob, daně z nemovitých věcí, daně z občansko-právních činností a také kolkovného a soudních poplatků. Dále dává právo požádat o odpis 1 % daně z příjmu fyzických osob při ročním vyúčtování daně z příjmu fyzických osob (čl. 27). Je třeba poznamenat, že k nejdůležitějším výhodám vyplývajícím ze získání statusu organizace s veřejně prospěšnou činností je vytváření pozitivního image a růst prestiže organizace, což jsou neocenitelné hodnoty, které lze dobře využít k dosažení hmatatelných přínosů a to včetně finančních.²⁸

Status organizace s veřejně prospěšnou činností s sebou nese pouze výhody, ale jsou s ním spojeny také závazky, které je potřeba mít na mysli. Povinnosti byly zavedeny s ohledem na větší transparentnost činnosti těchto organizací. Jednoznačnost a transparentnost činností vykonávaných veřejně prospěšnými společnostmi jsou považovány za jedny z hlavních zásad zákona.²⁹ Důležitým závazkem je splnit všechny zákonné podmínky nezbytné pro získání statusu obecně prospěšné společnosti. Organizace musí fungovat v souladu s těmito podmínkami po celou dobu své činnosti. Jedním z nejobtížnějších závazků je vypracování výroční zprávy o činnosti veřejně prospěšné společnosti (s ohledem na zvláštní předpisy) a její zveřejnění takový způsobem, který umožňuje seznámit se s jejím obsahem všem zúčastněným stranám.³⁰

Závěr

Závěrem je potřeba zdůraznit, že církve se zaměřuje především na mimosvětské a transcendentální cíle a je obtížné ji jako celek zahrnout do třetího sektoru. Nicméně řada jejích institucí spadá do sektoru společenských činností a předchází nebo podporuje stát při řešení složitých sociálních problémů. Církve v Polsku v současné době provozuje více než 800 charitativních institucí, které realizují více než 5 000 charitativních činností různého druhu. Zmiňované instituce jsou vedeny diecézemi, ženskými a mužskými řády, farnostmi a také nadacemi a spolky. V díle milosrdenství je zapojeno přes 30 000 pracovníků charitativních institucí. Mezi nimi jsou kněží, zasvěcené osoby i laici, kteří společně s více než 80 000 dobrovolníky pracují v církevních hospicích, noclehárnách, distribuují jídlo, pečují o děti, seniory, závislé a zdravotně postižené. Prostřednictvím finanční podpory se na jejich službě milosrdenství podílí celá církev a svou pomocí zahrnuje tři miliony potřebných.³¹

26 *Dziennik Ustaw* 2001, č. 17, pol. 209, č. 110, pol. 1189; 2002, č. 1, pol. 2, č. 113, pol. 984; 2003, č. 49, pol. 408, č. 60, pol. 535.

27 Andrzej CEGLARSKI, *Organizacje pożytku publicznego*, Varšava: LexisNexis, 2005, s. 20–21.

28 Tamtéž, s. 11.

29 Tamtéž, s. 66.

30 Sławomir FUNDOWICZ, Prowadzenie działalności pożytku publicznego w świetle Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, in: *Miłość na nowo odkryta. Wokół Benedykta XVI encykliki o Bogu-Miłości*, ed. Wiesław PRZYGODA – Jerzy KARBOWNIK, Skarżysko-Kamienna: Sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej, 2007, s. 190.

31 © Polská biskupská konference, List pasterski o posłudze charytatywnej w Roku Miłosierdzia, 15. 04. 2016 (online), dostupné na: <http://episkopat.pl>, citováno dne 19. 10. 2016.

V dnes již dostatečně rozvinuté síti nevládních organizací, které vykonávají práci v oblasti sociálního zabezpečení, vyniká církevní organizace Charita, která na národní, diecézní, farní a školní úrovni vykonává mnoho cenných iniciativ majících za cíl materiální, psychickou, sociální a duchovní podporu člověka, který se nachází v nouzi. Dobrovolníci Charity významně posilují předivo sociálních vazeb a mnohým ztraceným lidem navracejí naději a dávají pocit občanské společnosti.

Překlad: *Mgr. Martin Klapetek, Ph.D.*

Charita jako třetí sektor společnosti v Polsku

Abstrakt

V současném Polsku funguje celá řada institucí zaměřených na sociální práci, které lze zařadit do tzv. občanského sektoru. Mezi církevními organizacemi využívajícími služeb dobrovolníků hraje klíčovou roli římskokatolická Charita. Článek se věnuje její právní a organizační situaci. Nejprve popisuje tíživé období druhé poloviny 20. století, kdy byla sociální práce v Polsku pod přímou kontrolou komunistických vládních orgánů. Následně vystihuje právní základ pro fungování církevních institucí v systému sociálního zabezpečení demokratického Polska. Posledním tématem je kodifikace statutu dobrovolníka a veřejně prospěšných organizací. Dobrovolníci spolupracující s církevní Charitou jsou jedním z klíčových faktorů systematické materiální, psychické, sociální a duchovní podpory člověka v nouzi.

Klíčová slova: Charita, dobrovolnictví, legislativa, římskokatolická církev, Polsko, občanský sektor společnosti

Kontakt na autora

dr hab. Wiesław Przygoda, prof. KUL

Katolická univerzita Jana Pavla II. v Lublinu

Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polsko

przygoda@kul.lublin.pl